

Bydgoszcz, 1 października 2026 r.

dr hab. Magdalena Mateja, prof. UMK

Katedra Komunikacji, Mediów i Dziennikarstwa

Instytut Badań Informacji i Komunikacji

Wydział Filozofii i Nauk Społecznych

Uniwersytet Mikołaja Kopernika

w Toruniu

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Małgorzaty Kaczorowskiej

pt. *Analiza dyskursu prasowego na temat lasów w Polsce w latach 2023-2024.*

Perspektywa krytyczna, przygotowanej pod kierunkiem dr hab. Anny

Siewierskiej, prof. Uniwersytetu Rzeszowskiego

Podstawą sporządzenia niniejszej recenzji jest uchwała nr 37/2026 Rady Naukowej dyscypliny „nauki o komunikacji społecznej i mediach” Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie z dnia 29 lipca 2026 r.

Zgodnie z wymaganiami stawianymi rozprawom doktorskim przez art. 187, ust. 1-2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz. U. 2018 poz. 1668, z późn. zmianami) recenzowana monografia winna prezentować ogólną wiedzę teoretyczną Doktorantki w zakresie dyscypliny, jak również potwierdzić, że posiada ona umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Ponadto przedmiotem rozprawy doktorskiej powinno być oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, natomiast sama dysertacja musi się mieścić w polu badawczym dyscypliny „nauki o komunikacji społecznej i mediach”.

Poniższa recenzja stanowi ocenę spełnienia ww. kryteriów przez mgr Małgorzatę Kaczorowską.

1. Charakter pracy i przedmiot badań

Rozprawa doktorska Małgorzaty Kaczorowskiej stanowi monografię naukową z zakresu nauk o komunikacji społecznej i mediach, odwołującą się do dorobku krytycznych studiów nad dyskursem, medioznawstwa, a w warstwie kontekstowej – także psychologii poznawczej, antropologii kulturowej oraz historii leśnictwa. Przedmiotem pracy jest dyskurs prasowy o lasach w Polsce, rekonstruowany na podstawie 264 tekstów opublikowanych w latach 2023-2024 w dwóch dziennikach („Gazeta Wyborcza”, „Rzeczpospolita”) i dwóch tygodnikach („Do Rzeczy”, „Polityka”). Ramę analityczną stanowi Historyczna Analiza Dyskursu (HAD) w ujęciu Ruth Wodak.

Autorka podejmuje oryginalny i społecznie doniosły problem naukowy. Konflikt o lasy, którego symbolicznym punktem odniesienia pozostaje spór o Puszcę Białowieską, w ostatniej dekadzie przekształcił się w jedną z osi polskiej debaty publicznej, a w kampanii parlamentarnej 2023 r. stał się znaczącym elementem rywalizacji politycznej. Doktorantka trafnie zauważa, że dotychczasowe badania nad tym konfliktem (m.in. prace Krzysztofa Niedziałkowskiego, Małgorzaty Blicharskiej, Agaty Konczal czy Doroty Rancew-Sikory) koncentrowały się na aktorach, motywacjach i zarządzaniu obszarami chronionymi, natomiast medialny dyskurs o lasach nie był dotąd przedmiotem systematycznej analizy na gruncie nauk o komunikacji społecznej i mediach. Wytyczenie granic czasowych pola badawczego, obejmujących kampanię wyborczą i pierwszy rok po zmianie władzy, pozwoliło uchwycić dyskurs w momencie szczególnie dynamicznym, co stanowi istotny walor poznawczy pracy.

2. Tytuł i struktura rozprawy

Tytuł rozprawy doktorskiej mgr Małgorzaty Kaczorowskiej precyzyjnie określa przedmiot badań, ich granice czasowe oraz przyjętą perspektywę. Monografia liczy 314 stron tekstu głównego, uzupełnionego bibliografią, wykazem analizowanych materiałów prasowych, spisem tabel i wykresów oraz streszczeniami w języku polskim i angielskim. Obejmuje cztery rozdziały, a także *Wstęp*, *Zakończenie* i odrębną część zatytułowaną *Rekomendacje*.

We *Wstępie* Autorka zarysowuje kontekst społeczno-polityczny podjętej problematyki (spadek zaufania do Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe, konflikt białowieski, upolitycznienie tematyki leśnej, wzrost rekreacyjnego zainteresowania lasem w czasie pandemii), dokonuje przeglądu stanu badań krajowych i międzynarodowych,

a następnie formułuje problem badawczy, cel główny i cele szczegółowe, cztery pytania badawcze oraz hipotezę. Ten fragment pracy zasługuje na wyróżnienie: konstrukcja metodologiczna została przedstawiona jasno i kompletnie, a problem badawczy, rozumiany jako diagnoza charakteru i struktury medialnego dyskursu o lasach oraz identyfikacja obecnych w nim relacji władzy i reprezentacji ideologicznych, został wyartykułowany *expressis verbis* (s. 11).

Rozdział pierwszy, *Uwarunkowania. Język. Konteksty*, ma charakter kontekstowy i jest najobszerniejszym teoretycznym fragmentem rozprawy (ok. 70 stron). Autorka omawia w nim mechanizmy kognitywne (reprezentacje umysłowe, kategoryzację, stereotypy i uprzedzenia), emocje oraz procesy wydawania sądów i podejmowania decyzji, a następnie ewolucyjne podstawy języka i przejście od oralności do piśmienności. W trzeciej części rozdziału przedstawia kulturę paleolitu i neolitu, strukturę i funkcje mitu, symbolikę drzewa, historię użytkowania lasu jako zasobu, narodziny nowoczesnego leśnictwa, genezę i charakterystykę Lasów Państwowych, wreszcie – humanistyczne ujęcia lasu. Tezą tej części pracy jest twierdzenie, że las był środowiskiem formatywnym dla polskiej kultury, historii i tożsamości narodowej.

Rozdział drugi, *Dyskurs medialny. Pojęcia, problemy, perspektywy badawcze*, porządkuje aparat pojęciowy pracy. Autorka definiuje tekst, kontekst i dyskurs, rozróżnia dyskurs publiczny, polityczny i medialny, przedstawia rolę prasy jako medium masowego, a następnie omawia podstawy Krytycznej Analizy Dyskursu, ze szczególnym uwzględnieniem koncepcji Jürgena Habermasa (język jako narzędzie konsensusu) oraz Michela Foucaulta i Pierre'a Bourdieu (język jako narzędzie dominacji). Rozdział zamyka przegląd głównych nurtów KAD (van Dijk, Fairclough, szkoła duisburska, Wodak) oraz ich recepcji w Polsce.

Rozdział trzeci, *Metody badawcze i przedmioty badawcze*, prezentuje Historyczną Analizę Dyskursu: jej trzy komponenty (krytykę immanentną tekstu, krytykę społeczną i krytykę prognostyczną), strategie dyskursywne (nominację, predykację, argumentację, perspektywizację oraz intensyfikację i mitygację), katalog toposów oraz cztery poziomy kontekstu. W drugiej części rozdziału Autorka uzasadnia dobór tytułów prasowych, odwołując się do danych o nakładach i cytowalności, jak również opisuje sposób pozyskania i analizy materiału.

Rozdział czwarty, analityczny, stanowi zasadniczą i najobszerniejszą część rozprawy (ok. 160 stron). Analiza została przeprowadzona w układzie chronologicznym, a w jego ramach osobno dla każdego tytułu. W roku 2023 dyskurs „Gazety Wyborczej” zdominowały strategie nominacji i predykcji, budujące negatywny, upolityczniony obraz Lasów Państwowych („państwowy koncern drzewny”, „centrum leśnej propagandy”), „Rzeczpospolita” eksponowała perspektywę organizacji pozarządowych postulujących reformę leśnictwa, a zarazem prezentowała najszersze spektrum stanowisk, dyskurs „Polityki” pełnił rolę wtórną wobec dyskursu prasy codziennej, natomiast „Do Rzeczy” konstruowało, za pomocą toposu zagrożenia i toposu historii, obraz zewnętrznych i wewnętrznych wrogów polskich lasów (Unia Europejska, „pseudo-ekolodzy”, ówczesna opozycja). W roku 2024 podział mediów został zachowany, lecz ich role uległy odwróceniu: tytuły dotąd krytyczne legitymizowały działania nowego rządu (moratorium z 8 stycznia 2024 r., Ogólnopolska Narada o Lasach, lasy społeczne), a „Do Rzeczy” przyjęło retorykę obronną, interpretując te działania jako polityczny odwet. Każdą część analizy zamyka podsumowanie wraz z tabelami syntetycznymi, przedstawiającymi profil ideowy tytułów, dominujące tematy, ton wypowiedzi oraz udział aktorów społecznych.

W *Zakończeniu* Autorka udziela odpowiedzi na każde z czterech pytań badawczych i weryfikuje hipotezę, stwierdzając, że analizowany dyskurs miał charakter spolaryzowany, był podporządkowany interesom określonych aktorów i w niewielkim stopniu tworzył przestrzeń deliberacyjną. Za najistotniejsze ustalenie uznaje marginalizację społeczności lokalnych, a także instrumentalne traktowanie wypowiedzi przedstawicieli świata nauki. Wnioski uzupełniają rzetelnie opisane ograniczenia badania oraz kierunki dalszych eksploracji. Rekomendacje, odpowiadające prognostycznemu komponentowi HAD, postulują m.in. zrównoważoną reprezentację aktorów, większy udział naukowców w debacie oraz rezygnację z „retoryki walki”.

Podsumowując, Autorka prowadzi czytelnika od szerokiego kontekstu kulturowego i historycznego, przez aparat pojęciowy i metodologiczny krytycznych studiów nad dyskursem, do wielopoziomowej analizy empirycznej. Kompozycja pracy jest logiczna, a jej zwieńczenie: odpowiedzi na pytania badawcze, weryfikacja hipotezy i rekomendacje, domyka zaprojektowany we *Wstępie* proces badawczy.

Za szczególnie wartościowe fragmenty rozprawy uważam rozdział drugi, poświęcony dyskursowi, który porządkuje aparat pojęciowy pracy (tekst, kontekst, dyskurs, dyskurs publiczny, polityczny i medialny) i wprowadza czytelnika w teoretyczne źródła krytycznych studiów nad dyskursem, a także rozdział analityczny. W tym ostatnim na wyróżnienie zasługują zwłaszcza fragmenty stanowiące podsumowanie przeprowadzonych analiz (podrozdziały 4.1.5 i 4.2.5), w których Autorka z dużą dyscypliną syntetyzuje obszerny materiał empiryczny, zestawia profile dyskursywne poszczególnych tytułów i ujmuje je w czytelnych tabelach. Wysoko oceniam również *Zakończenie*; odpowiedzi na pytania badawcze są w nim sformułowane wprost, wnioski zostały osadzone w szerszej refleksji nad kondycją polskiej debaty publicznej, a ograniczenia badania rzetelnie nazwane.

Zastrzeżenia budzą natomiast proporcje poszczególnych części. Rozdział pierwszy, liczący blisko 70 stron, w znacznej mierze przybiera charakter referatu z literatury przedmiotu odległej od pola badawczego dyscypliny. Wywody o neuronalnych podstawach emocji, ewolucji języka, rewolucji neolitycznej czy protomiastach Żytnego Półksiężycza nie przekładają się bezpośrednio na analizę dyskursu prasowego z lat 2023-2024. O ile fragmenty dotyczące historii leśnictwa i genezy Lasów Państwowych dostarczają niezbędnego kontekstu (i są w rozdziale czwartym wykorzystywane), o tyle część psychologiczno-kognitywna i prehistoryczna mogłaby zostać zredukowana do kilku stron, z korzyścią dla rozdziału metodologicznego, który liczy zaledwie kilkanaście stron. W tej części pracy pojawiają się również odwołania do literatury popularnonaukowej oraz nieścisłość faktograficzna: osada w Biskupinie nie powstała „na przełomie paleolitu i neolitu” (s. 61), lecz we wczesnej epoce żelaza, w kręgu kultury łużyckiej.

Część kontekstową warto zatem przededagować, zwłaszcza z myślą o publikacji rozprawy. Ograniczenie rozważań dotyczących mechanizmów poznawczych, emocji i psychologii języka pozwoliłoby wprowadzić informacje bezpośrednio związane z przedmiotem badań, np. charakterystykę komunikacji środowiskowej, tradycji polskiego ekoreportażu i „zielonego” dziennikarstwa, a także pism branżowych środowiska leśników („Głos Lasu”, „Echa Leśne”, „Las Polski”), które Autorka przywołuje incydentalnie (s. 5, 142, 277), choć stanowią one istotny element komunikacji Lasów Państwowych z otoczeniem i naturalny punkt odniesienia dla analizy dyskursu prasy ogólnopolskiej.

Rozdział analityczny jest bardzo rozbudowany (ok. 160 stron), a jego struktura obejmuje jedynie dwa poziomy: rok i tytuł prasowy. W rezultacie obszerne podrozdziały poświęcone poszczególnym pismom mają charakter ciągłego wywodu, w którym czytelnikowi trudno odnaleźć porównywalne elementy. Warto rozważyć dalszą segmentację, wyodrębniając w obrębie każdego tytułu powtarzalne kategorie analityczne, np. „tematy i problemy”, „aktorzy dyskursywni”, „wykorzystane gatunki dziennikarskie”, „strategie dyskursywne” czy „toposy”. Taki układ, odpowiadający zresztą wprost pytaniom badawczym, ułatwiłby porównania między tytułami i latami, a zarazem uczyniłby bardziej przejrzystą drogę od analizy do syntez zawartych w podsumowaniach.

W rozważaniach teoretycznych brakuje natomiast systematycznego ujęcia dwóch kategorii, które w części empirycznej i w *Zakończeniu* odgrywają rolę kluczową. Pierwszą jest polaryzacja – termin ten pojawia się w hipotezie, a zdefiniowany zostaje dopiero w *Zakończeniu* (s. 305-306), na podstawie raportu Lisy Neudert i Nahemy Marchal. Drugą jest reprezentacja aktorów społecznych, której dotyczą pierwsze i czwarte pytanie badawcze. Tymczasem w pracy nie przywołano typologii Theo van Leeuwena, stanowiącej w krytycznych studiach nad dyskursem podstawowe narzędzie analizy tego zagadnienia. Uwzględnienia wymagałaby także perspektywa systemowa; ustalenie, że poszczególne tytuły tworzą „zamknięte wspólnoty retoryczne”, warto odnieść do modelu spolaryzowanego pluralizmu (D. C. Hallin, P. Mancini), w którym pluralizm realizuje się przede wszystkim na poziomie całego systemu (pluralizm zewnętrzny), a nie wewnątrz pojedynczego tytułu. Autorka przywołuje wprawdzie diagnozę Bogusławy Dobek-Ostrowskiej o upolitycznieniu polskiego systemu medialnego (s. 307-308), lecz czyni to dopiero na etapie wniosków, a nie przy okazji konstruowania hipotezy.

Tytuł wskazuje na dyskurs prasowy, kierując uwagę czytelnika na wydania drukowane dzienników i tygodników. Tymczasem z rozdziału trzeciego wynika, że materiały „zostały wyszukane w internetowych wydaniach pism” (s. 134), a struktura korpusu (np. 55 tekstów „Do Rzeczy” w 2023 r., w przeważającej mierze niepodpisanych, wobec 14 tekstów „Polityki”) sugeruje, że analizie poddano w dużej mierze treści portalowe. Warto doprecyzować, w jaki sposób Autorka rozumie termin „prasa” i czy badane teksty ukazały się także w wydaniach drukowanych (lub rozważyć modyfikację tytułu, jeśli monografia miała w przyszłości ukazać się drukiem).

Na marginesie, z myślą o ewentualnej publikacji: warto rozważyć opatrzenie monografii atrakcyjnym nadtytułem, który – zachowując naukowy charakter podtytułu – przyciągnąłby uwagę szerszego grona czytelników, w tym środowisk leśnych, przyrodniczych i dziennikarskich. Materiał empiryczny dostarcza ku temu wielu inspiracji, by wspomnieć choćby przytaczane w pracy formuły „Polskie lasy są dla Polaków” czy „lasy miały być dla ludzi”.

3. Literatura przedmiotu

Bibliografia rozprawy obejmuje ponad 220 pozycji zwartych i artykułów naukowych, ok. 80 źródeł internetowych, kilkadziesiąt raportów, stanowisk i dokumentów urzędowych oraz wykaz 264 analizowanych materiałów prasowych. Na uznanie zasługuje podział bibliografii na kategorie (literatura, netografia, konferencje, raporty, materiały sejmowe i rządowe, spis analizowanych tekstów), który pozwala odróżnić źródła naukowe od materiałów empirycznych i kontekstowych. Autorka swobodnie korzysta z literatury polsko- i anglojęzycznej, w tym z najnowszych publikacji w „Forest Policy and Economics”, dotyczących konfliktów leśnych w Europie i polskiej polityki leśnej.

Jednocześnie dobór literatury budzi pewne zastrzeżenia. Po pierwsze, widoczna jest dysproporcja między obszernym zapleczem psychologicznym, antropologicznym i mitoznawczym a skromną reprezentacją prac z zakresu komunikacji środowiskowej, które dla podjętego tematu są fundamentalne: brakuje m.in. prac Andersa Hansena (*Environment, Media and Communication*), Maartena Hajera (*The Politics of Environmental Discourse*), Johna Dryzeka (*The Politics of the Earth*) czy ekolingwistyki Arrana Stibbe’a, a także teorii ramowania (R. Entman). Po drugie, przegląd badań nad dyskursami leśnymi Sabine Leipold (*Creating forests with words*, 2014), który mógłby stanowić punkt wyjścia dla stanu badań, przywołany został dopiero w *Zakończeniu*. Po trzecie, część kluczowych ustaleń teoretycznych dotyczących KAD referowana jest z drugiej ręki, za rozprawą doktorską Joanny Kozakiewicz o obrazie Romów w prasie węgierskiej oraz za pracą magisterską Jaffera Sheyholislamiego (s. 117-120), choć dostępne są prace źródłowe, w tym trzecie wydanie *Methods of Critical Discourse Studies* (R. Wodak, M. Meyer, red., 2016). Po czwarte, wątpliwości budzi status niektórych źródeł internetowych: hasła z Wikipedii (np. „Kraków”, „Warszawa”, biogramy polityków) nie powinny pełnić funkcji źródeł w rozprawie doktorskiej.

Brak wspomnianych wyżej pozycji nie jest wyłącznie kwestią jakości bibliografii. W rozprawie zabrakło charakterystyki komunikacji środowiskowej jako dynamicznie rozwijającego się obszaru badań w naukach o komunikacji społecznej i mediach, a także dziennikarstwa środowiskowego i klimatycznego jako osobnej, coraz wyraźniej wyodrębniającej się specjalizacji dziennikarskiej, z właściwymi jej normami zawodowymi, formatami i dylematami. Problematyka ta jest obecnie jednym z najintensywniej eksplorowanych pól badawczych w europejskim medioznawstwie, świadczą o tym m.in. liczne panele poświęcone komunikacji klimatycznej i środowiskowej podczas ostatniego Europejskiego Kongresu Komunikacji ECREA (wrzesień 2026), a także działalność sekcji tego stowarzyszenia poświęconej komunikacji naukowej i środowiskowej. Osadzenie analizy w niniejszym kontekście pozwoliłoby Autorce nie tylko precyzyjniej usytuować własne ustalenia, ale także ocenić analizowane teksty w świetle standardów wypracowanych przez dziennikarstwo środowiskowe, co w sposób naturalny wzmocniłoby prognostyczny komponent HAD i sformułowane w pracy *Rekomendacje*.

Zastanawia również pominięcie dorobku polskiego prasoznawstwa. Dyskurs środowiskowy był przedmiotem tekstów publikowanych m.in. w kilku tomach „Zeszytów Prasoznawczych”, tymczasem w bibliografii rozprawy brak śladu ich lektury (z tego czasopisma przywołano jedynie artykuł Magdaleny Szpunar o oralności i piśmienności z 2014), niezwiązany z problematyką środowiskową. Uwzględnienie tych publikacji pozwoliłoby Autorce osadzić własne badania w tradycji polskich analiz prasowego obrazu przyrody i ochrony środowiska, a także porównać uzyskane wyniki z ustaleniami wcześniejszych badaczy.

4. Metodologia badań

Autorka deklaruje zastosowanie Historycznej Analizy Dyskursu jako jednolitej, spójnej procedury badawczej i konsekwentnie się jej trzyma. Dobór metody uważam za trafny, HAD, z jej naciskiem na systematyczne wbudowanie kontekstu historycznego i społeczno-politycznego w interpretację tekstu, dobrze odpowiada przedmiotowi badań, w którym spór o lasy splata się z polityką, tożsamością narodową i relacjami z Unią Europejską. Atutem rozprawy jest kompletna i poprawnie zbudowana architektura metodologiczna: problem badawczy, cel główny i cele szczegółowe, pytania badawcze i hipoteza tworzą logiczną całość, a w *Zakończeniu* Autorka odpowiada wprost na każde pytanie i jednoznacznie rozstrzyga

o weryfikacji hipotezy. Wartością pracy jest również realizacja prognostycznego komponentu HAD w postaci odrębnych *Rekomendacji*.

Pewne wątpliwości budzi operacjonalizacja procedury. Rozdział metodologiczny w przeważającej części streszcza założenia HAD, natomiast opis własnego postępowania badawczego (s. 134-135) jest lakoniczny. Materiał do analiz pozyskano przy użyciu trzech słów kluczowych: „lasy”, „Lasy Państwowe”, „leśnicy”, nie wyjaśniając, dlaczego pominięto inne wyrażenia o wysokiej frekwencji w debacie (np. „puszcza”, „wycinka”, „park narodowy”, „moratorium”) ani jakie kryteria włączenia i wyłączenia zastosowano. Nie przedstawiono struktury gatunkowej korpusu (informacja, publicystyka, wywiad, felieton), nie opisano klucza kategoryzacyjnego ani sposobu kodowania strategii i toposów. Autorka stwierdza, że dysertacja „obejmuje wszystkie osiem etapów badawczych” HAD (s. 131), jednak w pracy nie opisano ani jakościowej analizy pilotażowej, ani sposobu realizacji zasady triangulacji, którą sama wskazuje jako zabezpieczenie przed subiektywizmem interpretacji.

Z problemem operacjonalizacji wiąże się brak zaplecza prasoznawczego. Podrozdział *Prasa jako medium masowe* (s. 102-108) ma charakter historyczny i ogólnomedioznawczy, rekonstruuje dzieje druku od Gutenberga, proces umasowienia prasy i Habermasowską koncepcję sfery publicznej, nie przynosi natomiast definicji podstawowych kategorii, którymi Autorka posługuje się w części empirycznej. W rozprawie nie zdefiniowano gazety, czasopisma, dziennika ani tygodnika (definicja prasy z ustawy *Prawo prasowe*, choć akt ten figuruje w bibliografii, nie została przywołana), co skutkuje nieprecyzyjnym nazywaniem tygodników „gazetami” (np. s. 211). Nie przedstawiono klasyfikacji gatunków dziennikarskich, mimo że Autorka operuje pojęciami felietonu, wywiadu, publicystyki czy artykułu sponsorowanego, a cechy gatunkowe wykorzystuje w interpretacji (np. ironia jako właściwość felietonu, s. 154); w konsekwencji nie wiadomo, jaki jest gatunkowy profil korpusu i jak wpływa on na wnioski dotyczące poszczególnych tytułów. Funkcje mediów zostały ujęte w jednym, normatywnym akapicie (s. 105), który nie został przekształcony w kryterium analizy, choć oceny w rodzaju „medium mające znaczenie odtwórcze” (s. 207) na takim kryterium się opierają. Kluczowe w części empirycznej pojęcie linii redakcyjnej (s. 137, 156, 179, 207, 210, 308) nie zostało zdefiniowane, nie wyjaśniono też, w jaki sposób Autorka ją rekonstruuje i czym różni się ona od profilu ideowego tytułu.

Niepełna jest również charakterystyka badanych tytułów. Ogranicza się ona do danych o nakładach i cytowalności, struktury czytelników według płci i wieku oraz autoprezentacji redakcji (s. 131-133), a profil ideowy w tabeli 4 zaczerpnięto z opracowania z 2018 r. Zabrakło informacji o wydawcach i strukturze własnościowej, historii tytułów oraz modelu dystrybucji (wydanie drukowane, e-wydanie, serwis internetowy, zasięg treści płatnych), które dla analizy relacji władzy w dyskursie medialnym mają znaczenie zasadnicze. Lakonicznie opisano także źródło materiału. Jediną informacją jest stwierdzenie, że teksty „zostały wyszukane w internetowych wydaniach pism” (s. 134). Nie wskazano serwisów, archiwów ani baz, z których korzystano, terminu pozyskania materiału ani tego, czy teksty ukazały się w wydaniach drukowanych. Wykaz analizowanych materiałów (s. 332-342) podaje wyłącznie autora, tytuł i datę, bez numeru wydania, strony czy adresu internetowego, co utrudnia weryfikację korpusu. Niektóre jego cechy, jak np. niepodpisane teksty „Do Rzeczy”, kilka publikacji opatrzonych tą samą datą dzienną, przytaczanie w 2024 r. wypowiedzi Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych za serwisami ISBnews, Money.pl i RP.pl (s. 262), a także odwołanie do artykułu sponsorowanego z odrębnego tytułu „Historia Do Rzeczy”, mogą wskazywać na to, że część korpusu stanowią treści portalowe. Należałoby to wyraźnie zadeklarować i uwzględnić w interpretacji.

Pewne zastrzeżenia budzi także sam dobór periodyków do analizy. Autorka uzasadnia go nakładem i wskaźnikiem cytowalności (s. 131-133) oraz deklaracją, że wybrane tytuły reprezentują „różnorodne światopoglądy gospodarcze i społeczne” (s. 136). Tymczasem w korpusie brakuje dziennika o wyraźnie konserwatywnym nachyleniu, np. „Naszego Dziennika”, który ze względu na związki ze środowiskiem Radia Maryja i bliskie relacje z częścią środowiska leśników (Autorka przywołuje zresztą w netografii materiał Radia Maryja z wypowiedzią kapelana leśników) mógł być istotną areną dyskursu o lasach. Nie uwzględniono również prasy tabloidowej, choć w przywołanym przez Autorkę zestawieniu IMM „Super Express” i „Fakt” znalazły się wśród najczęściej cytowanych tytułów prasowych dekady (s. 132, przyp. 723), wyprzedzając pod względem cytowalności oba badane tygodniki. Poza korpusem pozostała wreszcie prasa regionalna, w tym tytuły wydawnictwa Polska Press (obecnie Orlen Press), docierające do czytelników w regionach o wysokiej lesistości, a więc tam, gdzie spór o gospodarkę leśną ma bezpośrednie konsekwencje dla mieszkańców. Warto byłoby sprawdzić, czy dyskurs o lasach w tych tytułach występował, czy były one w ogóle brane

pod uwagę na etapie konstruowania korpusu, a jeśli tak, co zdecydowało o rezygnacji z włączenia tych publikacji do analizy. Kwestia ta nie jest drugorzędna, ponieważ dobór tytułów przesądza zarówno o obrazie polaryzacji, jak i o możliwości uchwycenia głosu aktorów marginalizowanych.

Odrębnego komentarza wymaga kwestia artykułów sponsorowanych. Z analizy wynika, że spośród 55 tekstów „Do Rzeczy” z 2023 r. aż 19 to materiały sponsorowane przez Lasy Państwowe (s. 180). Teksty te zostały włączone do dyskursu tygodnika i były interpretowane jako element jego linii redakcyjnej, podczas gdy nadawcę stanowiła w istocie instytucja publiczna, która opłacała przestrzeń medialną. Materiały te wymagały wyodrębnienia, zarówno ze względów metodologicznych (wpływ na proporcje i wnioski dotyczące tytułu), jak i poznawczych. Zakup przestrzeni w opiniotwórczym tygodniku przez państwową jednostkę organizacyjną w roku wyborczym to zjawisko, które w perspektywie KAD stanowi modelowy przykład relacji władzy w dyskursie i zasługiwałoby na pogłębioną analizę.

W pracy pominięto niemal całkowicie niewerbalny wymiar dyskursu. Analiza dotyczy wyłącznie warstwy językowej tekstów, nie wiadomo natomiast, jak wyglądały komunikaty wizualne towarzyszące publikacjom: fotografie, ich kadrowanie i podpisy, ilustracje, infografiki, układ graficzny, wyróżnienia typograficzne czy oznaczenia artykułów sponsorowanych. Uwagi na ten temat mają charakter incydentalny, Autorka odnotowuje na przykład, że określenie „koncern Lasy Państwowe” pojawiało się wyłącznie w podpisach zdjęć (s. 138), czy wspomina o „dramatycznych ilustracjach” (s. 156), nie rozwijając jednak tych spostrzeżeń. Rozprawa nie zawiera także ani jednej reprodukcji analizowanych materiałów. Tymczasem w dyskursie o lasach obraz odgrywa rolę szczególną: zdjęcia zrębów, ściętych drzew, ciężkiego sprzętu, protestujących aktywistów czy umundurowanych leśników są nośnikami kluczowych znaczeń i intensywnych emocji, a w przekazach portalowych często pierwszym elementem kontaktu czytelnika z tekstem. Historyczna Analiza Dyskursu dopuszcza analizę multimodalną, a narzędzia w tym zakresie oferuje m.in. gramatyka wizualna Gunthera Kressa i Theo van Leeuwena. Uwzględnienie warstwy wizualnej, choćby na wybranych studiach przypadku, znacząco wzbogaciłoby analizę strategii dyskursywnych.

Wypada też zwrócić uwagę na sposób weryfikacji hipotezy. Normatywnym punktem odniesienia jest dla Doktorantki Habermasowska idealna sytuacja mówienia, przykładana

do pojedynczych tytułów prasowych. Skoro jednak do analiz wybrano tytuły o wyraźnie zarysowanych, odmiennych profilach ideowych, to ustalenie, że każdy z nich preferował określonych aktorów i tworzył „zamkniętą wspólnotę retoryczną”, było w znacznej mierze przesądzone na początku procedury badawczej. Bardziej przekonujące byłoby rozróżnienie polaryzacji na poziomie systemu (relacje między tytułami) i braku pluralizmu wewnętrznego (w obrębie tytułu) oraz wsparcie wniosków danymi ilościowymi. HAD dopuszcza taki komponent, a Autorka wykorzystuje go jedynie incydentalnie (np. udział tematu unijnego w 52% tekstów „Do Rzeczy”). Tabele 5 i 7, ukazujące udział aktorów w skali „+/++/+++”, stanowią cenny krok w tym kierunku.

Ostrożności wymaga również wnioskowanie o wpływie przekazów na odbiorców. Zestawiając wyniki badania *Postrzeganie Lasów Państwowych 2023* z treścią analizowanych artykułów, Autorka stwierdza, że „powyższe dane potwierdzały, że liczne doniesienia medialne [...] stanowiły dla społeczeństwa źródło informacji na temat leśników i Lasów Państwowych”, a sposób, w jaki prasa kształtowała dyskurs, „znalazł odzwierciedlenie w dyskursach toczonych na innych polach społecznych: w rozmowach towarzyskich czy lokalnych debatach” (s. 208-209). Współwystępowanie negatywnych przekazów i spadku zaufania do instytucji jest korelacją, a nie dowodem wpływu, tym bardziej że badanie nie obejmowało recepcji, co Autorka trafnie zaznacza w *Zakończeniu* (s. 309). Na tym tle tym wyraźniej widać wartość tych ustaleń, które wynikają bezpośrednio z analizy tekstów, jak trafna diagnoza, że badane tytuły „tworzyły zamknięte wspólnoty retoryczne, w których z zasady nie pojawiała się wymiana argumentów, polemika czy dyskusja nad różnorodnymi aspektami problemów” (s. 209), opisująca zjawisko szersze niż debata o lasach i dotyczące kondycji polskiego dyskursu medialnego w ogóle.

Na koniec uwaga dotycząca pozycji badaczki. W kilku miejscach Autorka wprowadza do wywodu wzmianki o własnych doświadczeniach, do których należą obserwacje dotyczące wypasu zwierząt w lasach (s. 61), udział w charakterze facylitatorki w spotkaniach dotyczących ochrony Puszczy Karpackiej, rola obserwatorki konsultacji w sprawie sieci rezerwatów (s. 210-211), na podstawie których formułuje sądy o obawach lokalnych społeczności. Doświadczenie terenowe jest niewątpliwie cennym zasobem, jednak w badaniach o charakterze krytycznym wymaga ono jawnej refleksji nad sposobem pozycjonowania się badacza, najlepiej w rozdziale metodologicznym. Brak takiej refleksji jest odczuwalny zwłaszcza tam, gdzie język analizy

przybiera charakter wartościujący, np. gdy mowa o „agresji ze strony przedstawicieli organizacji pozarządowych” (s. 288), czy gdy interpretacja wykracza poza materiał tekstowy. Podkreślić przy tym należy, że krytyka w rozprawie jest skierowana wobec wszystkich analizowanych tytułów, a strategie dyskursywne „Do Rzeczy” i „Gazety Wyborczej” zostały opisane z porównywalną wnikliwością.

5. Język, aspekty edytorskie i techniczne

Język rozprawy jest komunikatywny, Autorka sprawnie posługuje się terminologią krytycznych studiów nad dyskursem. W partiach analitycznych wykazuje się dużą wrażliwością na znaczenia leksyki, metafor i metonimii, wspieraną odwołaniami do słowników języka polskiego, a interpretacja jest rzetelnie udokumentowana cytataми i przypisami odsyłającymi do konkretnych materiałów prasowych. Paradoksalnie jednak praca, której przedmiot stanowi krytyczna analiza języka, nie jest wolna od usterek językowych i stylistycznych. Zdarzają się błędy ortograficzne, fleksyjne, składniowe i interpunkcyjne, a styl naukowy bywa zakłócony wstawkami literackimi, publicystycznymi, a nawet potocznymi¹.

Zauważalne są liczne uchybienia redakcyjne: literówki (np. „falicytatorka”, s. 210; „głosy tej grupy traktowane były wybiórczo”, s. 299; „przedkłada się” zamiast „przekłada się”, s. 308), niekonsekwencje w zapisie nazwisk (np. Michael Foucault zamiast Michel Foucault kilkanaście razy, w tym w spisie treści, oraz „Foulcault” we *Wstępie*), a także błędy terminologiczne („prepozycja” zamiast „presupozycja”, s. 141). Numeracja stron w spisie treści oraz w spisie tabel i wykresów nie odpowiada faktycznemu położeniu poszczególnych części.

Warto także rozważyć zmianę logiki numerowania przypisów dolnych. W rozprawie zastosowano numerację ciągłą dla całej pracy, w efekcie której ostatni przypis nosi numer 1367. Numeracja rozpoczynana od nowa w każdym rozdziale byłaby czytelniejsza, ułatwiłaby odsyłanie do przypisów i korzystanie z formuł „tamże” czy „dz. cyt.”, a w przypadku publikacji monografii odpowiadałaby powszechnie stosowanej praktyce wydawniczej.

¹ Ze względu na konwencję recenzji rozprawy naukowej, głównie konieczność ograniczenia jej objętości, reprezentatywne przykłady dla poszczególnych typów uchybień przedstawię w trakcie publicznej obrony doktoratu.

6. Konkluzja

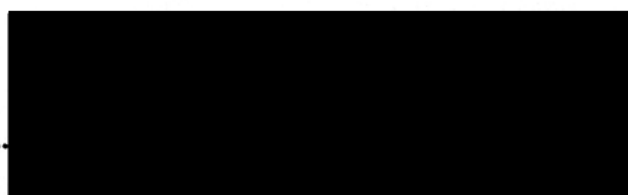
Rozprawa doktorska mgr Małgorzaty Kaczorowskiej stanowi pierwsze w polskich naukach o komunikacji społecznej i mediach systematyczne studium dyskursu prasowego o lasach, przeprowadzone konsekwentnie w ramach Historycznej Analizy Dyskursu. Autorka wykazuje się orientacją w literaturze przedmiotu, umiejętnością zaprojektowania i przeprowadzenia procesu badawczego – od sformułowania problemu i hipotezy po ich weryfikację – a także wnikliwością w analizie strategii dyskursywnych. Jej ustalenia, zwłaszcza dotyczące marginalizacji społeczności lokalnych i instrumentalnego wykorzystywania głosu nauki, mają wartość zarówno poznawczą, jak i praktyczną.

Zgłoszone uwagi krytyczne dotyczą przede wszystkim proporcji części teoretycznej, doboru literatury i braku charakterystyki komunikacji środowiskowej, doboru tytułów prasowych i zakresu korpusu, operacjonalizacji procedury badawczej (w tym statusu materiałów sponsorowanych, pominięcia warstwy wizualnej dyskursu i refleksji nad pozycją badaczki), struktury rozdziału analitycznego oraz poprawności językowej i konsekwencji edytorskiej. Nie podważają one jednak wartości naukowej pracy ani jej wkładu w rozwój badań nad dyskursem medialnym, komunikacją środowiskową i polaryzacją debaty publicznej w Polsce.

Konkludując, uważam, że rozprawa spełnia wymagania stawiane rozprawom doktorskim przez art. 187, ust. 1-2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz. U. 2018 poz. 1668, z późn. zmianami), tj. prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną Doktorantki w dyscyplinie „nauki o komunikacji społecznej i mediach” oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Przedmiot rozprawy doktorskiej pt. *Analiza dyskursu prasowego na temat lasów w Polsce w latach 2023-2024. Perspektywa krytyczna* stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego.

W związku z powyższym uważam, że Kandydatka powinna zostać dopuszczona do dalszych etapów postępowania w sprawie nadania stopnia naukowego doktora.

.....

/Magdalena Mateja/